

A portrait of Martin Luther, a central figure of the Protestant Reformation. He is depicted from the chest up, wearing a black cap and a black garment. His face is fair with a serious expression, and he has dark, curly hair. The background is a plain, light greenish-grey color.

Konkurrence

For 4.-6. klasse

Skriv en salme

Reformation

1517 - 2017

Salmekonkurrence for 4.-6. klasse

Skriv en salme, som I synes den skal lyde i det 21. århundrede.

Alle skoleelever fra 4.-6. klasse kan deltage i konkurrencen. Skolekor, kirkekor og musikskolekor kan også deltage, hvis korsangerne overvejende er elever fra mellemtrinnet.

Det er tilladt (og en god idé) at lave salmen sammen med dansk- eller kristendoms lærer i skolen, og melodien sammen med en musiklærer eller en koralærer.

Kom med jeres bud og send det ind senest 1. maj 2017.

I det følgende er der eksempler, hvor man kan se, høre og synge salmer fra de sidste 500 år—siden reformationen.

Hvis der er brug mere viden om salmeskrivning, så er der en [lærervejledning](#) af salmedigteren Holger Lissner til læreren allerbagerst.

Salme	Forfatter / komponist
1 Vor Gud han er så fast en borg	Luther 1528 / Klug 1533
2 Du, Herre Krist	Stehn 1588 / Berggreen 1852
3 Kom, Sandheds Ånd og vidne giv	Kingo 1699 / Klug 1533
4 Sorrig og glæde	Kingo 1681 / visemelodi 1670
5 Op, al den ting, som Gud har gjort	Brorson 1734 / tjekkisk melodi 1576
6 I Østen stiger solen op	Ingemann 1837 / Weyse 1837
7 Hil dig, Frelser og Forsoner	Grundtvig 1837 / Hoffman 1878
8 Dejlig er den Himmel blå	Grundtvig 1810 / Meidell 1840
9 Se, nu stiger solen	Knudsen 1891 / Ring 1915
10 Du, som har tændt millioner af stjerner	Johansen 1981-82 / Sommer 1981
Faktasider om Martin Luther	
Faktasider om salmesang i 500 år	
Litteraturliste	
Lærervejledning til salmeskrivning	

Konkurrenceregler

Der er to måder at deltage på.

- 1) Salmeteksten kan skrives på en kendt melodi og afleveres som tekst med angivelse af melodi og mailes til dommerne på umo@odense.dk senest 1. maj 2017
- 2) Salmeteksten kan skrives til egen melodi og skal afleveres som tekst fulgt af indspilning på et kendt fil-format. Salmen kan f.eks. indspilles på mobiltelefon og teksten mailes til dommerne med vedhæftet lydfil på umo@odense.dk senest 1. maj 2017

Dommerpanel:

Musikskoleleder Uffe Most (Odense Musikskole) umo@odense.dk

Organist Lars Frederiksen (Vor Frue Kirke, Odense)

organistfruekirke@gmail.com

Organist Povl Balslev (Vor Frue Kirke, Svendborg) pc@balslev.org

Frede Madsen, tidl. museums lærer (Odense) jfmadsen@youmail.dk

Forfatter Holger Lissner (Røjle)

De bedste 3 salmer bliver udtaget til at blive opført ved en koncert med Odense Symfoniorkester i oktober måned 2017, hvor vinderne bliver inviteret til at medvirke.

Der er også en kontant præmie på 5.000 kr. til den salme, der bliver udvalgt som den bedste.

Alle deltagere får tilbagemelding senest 1. juni 2017.

Skriv en salmetekst

Hvis man skal skrive en salme, så skal det være en tekst der siger noget om kristendommen. Den skal handle om Gud eller Jesus og mennesker, og skal kunne synges i en kirke uden at det "virker forkert".

Prøv at følge opskriften, så kan I måske nå frem til en salme.

Opskrift på salme.

- 1) Allererst skal I finde ud af, hvad salmen skal handle om. Prøv at tale med de andre i gruppen for at finde emner eller stikord til indhold. Skriv alle ideerne ned på tavlen eller på et stykke papir.
- 2) Tekstens rytme - versefoden - skal passe med melodien, som bruges. Det nemmeste er at bruge en kendt melodi som f.eks. til "I østen stiger solen op" (på næste side), og så skrive en ny salmetekst i samme rytme. Rytmen starter med en ubetonet (let) stavelse efterfulgt af en betonet (tung) stavelse (da dum)

Der er kun fire linjer i den salme, så den er god at øve sig på. 1. linje har 8 stavelser, 2. linje har 6 stavelser, 3. linje har 8 og 4. linje har igen 6.

1. vers

I østen stiger solen **op**
den spreder guld på **sky**,
går over hav og bjerg**top**,
går over land og **by**.

Rytme

Da dum da dum da dum da dum
da dum da dum da dum
da dum da dum da dum da dum
da dum da dum da dum

- 3) Skriv et vers. Det kan være, at salmen skal starte med a) Nu takker vi for .... b) Vær nær hos dem der ..... c) Lad alle os nu .....
- 4) De fleste samler rimer også, ligesom her hvor 1. linjes slutning "op" rimer på 3. linjes slutning "top", og hvor 2. linjes slutning "sky" rimer på 4. linjes slutning "by".

Brug en kendt melodi

Det er komponisten C.E.F. Weyse (Christoph Ernst Friedrich, født 5. marts 1774 i Altona i Holsten og død 8. oktober 1842 i København), guldalderens kendteste danske komponist, der har skrevet melodien til salmen "I østen stiger solen op".

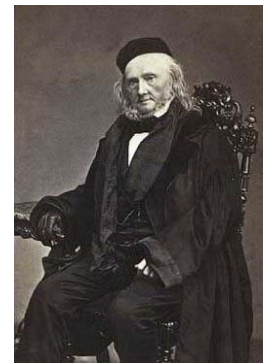
F C F C/e F C dm G C B $\flat$ F C

I øs-ten sti-ger so-len op, den spre-der guld på sky, går o-ver hav og bjer-ge-top, går

7 F/a F/c C7 F

o - ver land og by

Teksten er af digteren Bernhard Severin Ingemann (levede fra 28. maj 1789 i Torkilstrup til 24. februar 1862 i Sorø), som var en dansk salmedigter og også kendt som forfatter af historiske romaner.

I kan også bruge en af de andre salmemelodier i hæftet her—eller vælge en helt anden, som I har lyst til at bruge.

Alt er tilladt—gå bare i gang!

Lav en melodi

Når teksten er skrevet, så skal der måske laves (komponeres) en ny melodi til salmen. Det nemmeste er at synge eller spille melodien og optage den på f.eks. mobiltelefonen. Måske er der en i klassen, der går i musikskole og kan noder, så I kan skrive salmen ned på computer eller papir. Det kan også være, at I måske kan lave melodien sammen med jeres musiklærer i musiktimen.

Hvis man skal lave en ny melodi, så er det en god idé at have teksten færdig først.

Derefter er der grundlæggende to måder at lave en ny melodi på:

- man finder på en melodi, der passer til teksten og sætter så akkompagnement (akkorder) på
- man laver akkorder / en akkordgang til tekstrytmen og finder bagefter melodien ud fra akkorder og tekstrytme

Opskrift på melodi.

- 1) Prøv at finde en rytme, som passer til hver linje af teksten.
- 2) Når der er en god rytme, så find på en melodistump til hver linje.
- 3) Sæt melodistumperne sammen, så der er en god begyndelse og en god slutning.
- 4) Nu er det tid at få hjælp til at sætte akkorder til melodien.
- 5) INDSPIL på telefon / I-pad el. lignende.

Vejledning til lærer og korleder

Salmerne er valgt, så de dækker så bredt et spektrum som muligt inden for det antal på ti salmer, som er passende for målgruppen. Udvalget af salmer repræsenterer både gammelt og nyt i luthersk salmetradition; der er morgen- og aftensalmer, salmer til de tre kirkehøjtider, jul, påske og pinse, lovsalmer samt salmer af mere generel karakter.

Eleverne får gennem disse salmer lært et meget repræsentativt udvalg af danske salmer fra de seneste 500 år.

Inden for de ti salmer er der naturligvis områder, der ikke er repræsenteret som f.eks. høst, dåb, vielse og begravelse. Men prøv f.eks. selv at klikke ind på høstsalmerne 729 "Nu falmer skoven" og 730 "Vi pløjed' og vi så'de", på dåbssalmen 449 "Vor Herre ta'r de små i favn", på bryllupssalmen 703 "Det er så yndigt at følges ad" og på begravelsessalmen 770 "Jeg er træt og går til ro".

Gå selv på efterforskning i salmebogen!

De sidste sider i hæftet er en vejledning til læreren, som samledigteren Holger Lissner har lavet.

1. Vor Gud han er så fast en borg (336)

Martin Luther 1528.

Dansk 1533. Bearbejdet 1798.

P. Hjort 1840. J.P. Mynster 1845.

Mel.: Joseph Klug 1533

1. Vor Gud han er så fast en borg,
han kan os vel bevare,
han var vor hjælp i al vor sorg,
vort værn i al vor fare;
den gamle fjende led
er nu for alvor vred,
stor magt og argelist
han samler mod os vist,
ej jorden har hans lige.

2. Vor egen magt ej hjælpe kan,
let kan os fjenden fælde;
men med os står den rette mand,
omgjordet med Guds vælde.
Det er den Herre Krist,
og sejer får han vist,
hærskarers Herre prud,
der er ej anden Gud,
han marken skal beholde.

3. Og myldred djæвле frem på jord
og os opsluge ville,
vi frygter dog ej fare stor,
de deres trusler spilde;
lad rase mørkets drot
med løgn og mord og spot,
han har dog få't sin dom,
da Krist til jorden kom,
et ord ham nu kan fælde.

4. Guds Ord de nok skal lade stå
og dertil utak have,
thi Herren selv vil med os gå
alt med sin Ånd og gave;
og tage de vort liv,
gods, ære, barn og viv,
lad fare i Guds navn!
Dem bringer det ej gavn,
Guds rige vi beholder.

Ordforklaringer:

v.1 **værn**, beskyttelse
argelist, list, ting, der skal narre
os væk fra Gud

v.2 **omgjordet**, omgivet af, "pakket
ind i"
vælde, magt, storhed, skønhed
prud, stolt

v.3 **mørkets drot**, det ondes herre,
djævelen

v.4 **gods**, ting
lad fare, "skidt med det"
Guds rige, Paradis, Himlen.

16. århundrede

B $\flat$ dm gm dm dm cm F B $\flat$ B $\flat$ dm

Vor Gud han er så fast en borg, han kan os vel be - va - re, han var vor hjælp i

6 gm dm cm F B $\flat$ dm C F B $\flat$

al vor sorg, vort værn i al vor fa - re; den gam-le fjen-de led er nu for al-vor

12 B $\flat$ gm C F E $\flat$ gm F dm

vred, stor magt og ar - ge - list han sam-ler mod os vist, ej jor-den har hans

18 cm F B $\flat$

li - ge.

En af de største og mest betydningsfulde salmer, Martin Luther har skrevet. Den er en gendigtning af Salme 46 fra Det gamle Testamente.

Gud er stærk og urokkelig og passer på os. Han hjælper os i alle livets svære forhold. Djævelen ligger på lur efter os med al sin ondskab. Vi kan ikke selv klare at kæmpe mod ham; men vi har Jesus Kristus, der har al Guds styrke og ikke viger tilbage for djævelen. Selv hvis der kom ondskab overalt, og vi skulle miste alle de mennesker, vi holder af, og alle vores ting og endda vores liv, så ville det ikke vælte os, for Gud står altid med os, og vi mister ikke hans rigge, dvs. vi kommer i Himlen, hvis vi holder os til ham.

Martin Luther 1483-1546

2. Du Herre Krist (52)

---

*Hans Christensen Sthen 1588.
Fr. Hammerich 1850.*

Mel.: A.P.Berggreen 1852

1. Du, Herre Krist,
min frelser est,
til dig jeg håber ene;
jeg tror på dig,
o, bliv hos mig
miskundelig
alt med dit ord det rene!

2. Jeg slår min lid
nu og altid
kun til din rige nåde;
o Jesus sød,
hjælp mig af nød,
ja, for din død,
frels mig fra synd og våde!

3. Går sorgen på,
din sjæls attrå
er altid at husvale.
Hvad nød er der,
hvor du er nær?
O Herre kær!
dig mon jeg mig befale.

4. Jeg være vil,
o Jesus mild,
hvor du mig helst vil have;
jeg lukker ind
i sjæl og sind
dig, Herre min,
med al din nådegave.

5. Da ved jeg vist,
o Jesus Krist,
du vil mig ej forlade.
Du siger så:
Kald du mig på,
hjælp skal du få,
og intet skal dig skade

6. Giv os, o Gud,
vi på dit bud
må leve så tilsammen,
at vi hos dig
evindeligt
i Himmerig
kan få din glæde! Amen!

Hans Christensen Sthen 1544-1610

Andreas Peter Berggreen 1801-1880

16. århundrede

C F C F C G7 Csus4 C F C/e

Du Her-re Krist, min frel-ser est, til dig jeg hå-ber e - ne; jeg tror på dig, o

6 G/h C am dm C F C/e dm7/f C/g G C

bliv hos mig mis - kun - de - lig alt med dit ord det re - ne

Hans Christensen Stehn skrev salmen i 1588. Den er en bøn til Jesus.

Jesus, du er min frelser, og jeg tror og håber kun på dig; bliv ved mig og vær barmhjertig.

Jeg stoler på dig, hjælp mig i min nød og frels mig fra det onde.

Når jeg er trist, vil du altid trøste mig; når du er nær, er der ingen nød; jeg giver mig hen til dig.

Jeg vil være der, hvor du gerne vil have mig, og jeg lukker dig, Jesus, ind i mit inderste. Du forlader mig ikke, jeg kan kalde på dig, og du vil altid hjælpe mig.

Ordforklaringer:

v.1 **est**, er

miskundelig, barmhjertig

v.2 **slår min lid**, stoler på dig

nåde, tilgivelse

våde, sorg

v.3 **attrå**, ønske

husvale, trøste

dig mon jeg mig befale, du er min Herre.

v.4 **mild**, rar, venlig

v.6 **evindeligt**, i evighed, for altid.

3. Kom, sandheds Ånd (300)

Thomas Kingo 1699.

N.F.S. Grundtvig 1826, 1837 og 1864.

Oprindelig del af nr. 281.

*Mel.: Efter førreformatorisk hymne / Klug
1533*

1. Kom, sandheds Ånd! og vidne giv,
at Jesus Kristus er vort liv,
og at ej du af andet ved
end ham vor sjæl til salighed!

3. Gud Faders Ånd! kom til os ned
med Himlens ild: Guds kærlighed!
Læg på vor tunge nådens røst
med livets ord til evig trøst!

2. Kom, lysets Ånd! og led os så,
at vi på klarheds veje gå,
men aldrig dog fra troens grund
et hårsbred vige nogen stund!

Thomas Kingo 1634-1703

Thomas Kingo var en søn af væveren Hans Thomsen Kingo og Karen Sørensdatter. Hans Thomsen Kingo var søn af en skotsk indvandrer. Selvom hans forældre ikke var velhavende, blev han som 16-årig 1650 sendt til Frederiksborg Latinskole. 1654 blev han optaget på Københavns universitet, hvor han blev student og tog afsluttende teologisk eksamen 1658. Kort tid efter blev han ansat som huslærer på Frederiksborg Slot i Hillerød, og fra 1659 var han på godset Vedbygård ved Tissø, hvor han skrev en del af sine første digte. I 1661 blev han ansat som kapellan hos præsten Peder Worm i Kirke Helsinge og Drøsselbjerg. To sogne, der ligger ud mod Storebælt, nordvest for Slagelse. 1668 blev han sognepræst i sin fødeby, Slangerup.

Hans første kone, Sille Blackenborg, som han havde tilegnet digtet Chrysillis, mit Hjeertes Guld, døde året efter deres bryllup i 1670, den anden var 13 år ældre end han selv. Hans sidste kone var kun 30 år gammel, da den 60-årige Kingo i 1694 giftede sig med hende.

I slutningen af sit liv var Kingo biskop i Odense.

Pinse - 17. århundrede

E D A hm A E A A E

Kom, sand-heds Ånd! og vid-ne giv, at Je-sus Kris-tus er vort liv, og

5 A D A E A D hm D A E

at ej du af an - det ved end ham vor sjæl til sa - lig - hed!

Thomas Kingo skrev denne pinsesalme om Helligånden i 1699, og Grundtvig bearbejdede den senere flere gange.

Vi beder Sandhedens Ånd, Helligånden, om at komme og fortælle os, at det er sandt, at Jesus er vores liv og den eneste vej til saligheden, dvs. det evige liv.

Vi beder lysets Ånd, Helligånden, om at vise os vejen sådan, at vi går på klare veje men aldrig kommer væk fra troen på Jesus.

Vi beder Gud Faders Ånd, Helligånden, om at komme med Guds kærlighed, Himlens ild, så vores tunge flammer og fortæller om Jesus.

Ordforklaringer:

v.1 **salighed**, frelse, det evige liv
vidne giv, beret om

v.3 **Nådens røst**, Guds stemme

v.2 **lysets ånd**, Helligånden
klarheds veje, Guds veje

4. Sorrig og glæde (46)

Thomas Kingo 1681.

1. Sorrig og glæde de vandre til hobe,
lykke, ulykke de gange på rad,
medgang og modgang hinanden tilråbe,
solskin og skyer de følges og ad.

Jorderigs guld
er prægtig muld,
Himlen er ene af salighed fuld.

2. Kroner og scepter i demantspil lege,
leg er dog ikke den kongelig dragt.

Tusinde byrder i kronerne veje,
tusindfold omhu i scepterets magt.

Kongernes bo
er skøn uro,
Himlen alene gør salig og fro.

3. Alle ting har sin foranderlig lykke,
alle kan finde sin sorrig i barm.

Tit er et bryst under dyrebart smykke
opfyldt af sorrig og hemmelig harm.

Alle har sit,
stort eller lidt,
Himlen alene for sorgen er kvit.

4. Vælde og visdom og timelig ære,
styrke og ungdom i blomstrende år
højt over andre kan hovedet bære,
falder dog af og i tiden forgår.

Alle ting må
enden opnå,
Himmelens salighed ene skal stå.

Mel.: Visemelodi omkring 1670

Thomas Laub 1916

5. Dejligste roser har stindeste torne,
skønneste blomster sin tærende gift,
under en rosenkind hjertet kan forne,¹
for dog at skæbnen så sælsom er skift!

I våde-vand
flyder vort land,
Himlen har ene lyksaligheds stand.

6. Angest skal avle en varende glæde,
kvide skal vinde sin tot ud af ten.

Armod skal prydes i rigeste klæde,
svaghed skal rejses på sundeste ben.

Avind skal stå
fængslet i vrå,
Himlen kan ene alt dette formå.

7. Lad da min lod og min lykke kun falde,
hvordan min Gud og min Herre han vil,

lad ikkun avind udøse sin galde,
lad kun og verden fulddrive sit spill!

Sorrig skal dø,
lystigheds frø
blomstre på Himle-lyksaligheds ø!

Thomas Kingo 1634-1703

17. århundrede

am E am/c dm G C C G/h C F C F dm/f E
Sor - rig og glæ - de de van-dre til ho - be, lyk-ke u - lyk - ke de gan-ge på rad,
9 am E am/c dm G C C G/h C F C F dm/f
med gang og mod-gang hin - an-den til - rå - be, sol-skin og sky - er de føl-ges og
16 E C F G F E E E E/d am/c dm E am
ad. Jor-de rigs guld er præg-tig muld, Him-len er e - ne af sa - lig hed fuld.

Kingo skrev salmen i 1681. Den handler om godt og ondt på Jorden og forskellen mellem Jorden og Himlen.

Sorg og glæde, lykke og ulykke, medgang og modgang, godt og dårligt vejr følges ad her på Jorden; det er kun i Himlen, der ikke er sorg.

Kongen har mange flotte smykker; men han har samtidig store byrder, et stort ansvar at bære. Det store kongeslot er fuldt af uro, kun Himlen har den evige ro.

Lykken kan skifte hurtigt, og alle kan blive kede af det; alle har deres ting at slås med – kun i Himlen er der ingen sorg.

Ordforklaringer:

v.1	sorrig , sorg til hobe , sammen gange på rad , går på række, salighed , glæde, lykke	v.5	stindeste , stiveste, skarpeste forne , visne så sælsom er skift , så hurtigt kan ændres våde-vand , usikkert vand fyldt med sorg lyksalighed , lykke
v.2	scepter , udsmykket stav demantspil , glansen af diamanter og lysets spil i dem fro , glad foranderlig , som skifter, forandres	v.6	angest , angst kvide , sorg ten , del af rok, gammelt spinderredskab armod , fattigdom avind , misundelse
v.3	harm , vrede	v.7	vrå , ussel hytte
v.4	vælde , storhed visdom , klogskab, dyb indsigt forgår , ældes, dør		ikkun , ikke uden = kun.

5. Op, al den ting, som Gud har gjort (15)

Hans Adolph Brorson, 1734.

Mel.: Tjekkisk sangbog 1576

1. Op, al den ting, som Gud har gjort,
hans herlighed at prise!
Det mindste, han har skabt, er stort
og kan hans magt bevise.

6. Hvad skal jeg sige, når mit sind
i havets dybe grunde
kun dog så lidt kan kige ind
og ser så mange munde?

2. Gik alle konger frem på rad
i deres magt og væelde,
de mægted ej det mindste blad
at sætte på en nælde.

7. Hvad skal jeg sige, når jeg ser,
hvor stjerneflokken blinker,
hvor mildt enhver imod mig ler
og op til himlen vinker?

3. Det mindste græs jeg undrer på
i skove og i dale,
hvor skulle jeg den visdom få
om det kun ret at tale?

8. Hvad skal jeg sige, når jeg op
til Gud i ånden farer
og ser den store kæmpetrof
af blide engleskarer?

4. Hvad skal jeg sige, når jeg ser,
at alle skove vrimle,
de mange fuglesving, der sker
op under Herrens himle?

9. Hvad skal jeg sige? mine ord
vil ikke meget sige:
o Gud! hvor er din visdom stor,
din godhed, kraft og rige!

5. Hvad skal jeg sige, når jeg går
blandt blomsterne i enge,
når fuglesangen sammenslår
som tusind harpestreng?

10. Op, stemmer alle folk på jord
med frydetone sammen:
Halleluja, vor Gud er stor!
Og Himlen svare: Amen!

Hans Adolph Brorson 1694-1764

Lovsang - 18. århundrede

C dm7 G C F C em D G

Op al den ting, som Gud har gjort, hans her-lig-hed at pri - se! Det

5 C F C dm7 G C F C G C

mind-ste han har skabt er stort og kan hans magt be - vi - se.

Hans Adolph Brorson skrev denne salme i 1734. Det er en lovsang til Gud for alt det, han har skabt.

Alt og alle, som Gud har skabt, skal rejse sig og lovsynge Guds herlighed. Alt, hvad Gud har skabt, er stort og viser hans herlighed. Selv den mægtigste konge kan ikke sætte bare et lille blad på en plante; det kan kun Gud. Vi undrer os over det skabtes mange former, græs, skove, dale, fugle, blomster, fisk, stjerner og Guds engle. Vores ord kan ikke sige så meget om det, kun at Gud er stor, og derfor giver vi ham vores lovsang, som Himlen svarer Amen til.

Ordforklaringer:

v.1 **herlighed**, alt det flotte, store og smukke

v.2 **på rad**, på række

vælde, storhed, pragt

nælde, lille, ubetydelig plante

v.3 **visdom**, indsigt

v.6 **kige**, se, skue

v.8 **kæmpetrop**, som en afdeling soldater, men her engle

v.10 **frydetone**, "glad sang".

6. I østen stiger solen op (749)

B.S. Ingemann 1837

1. I østen stiger solen op:
Den spreder guld på sky,
går over hav og bjergetop,
går over land og by.
2. Den kommer fra den favre kyst,
hvor Paradiset lå;
den bringer lys og liv og lyst
til store og til små.
3. Den hilser os endnu så smukt
fra Edens morgenrød,
hvor træet stod med evig frugt,
hvor livets væld udflød.
4. Den hilser os fra lysets hjem,
hvor størst Guds lys oprandt
med stjernen over Betlehem,
som østens vise fandt.

Christoph Ernst Friedrich Weyse 1774-

Mel.: C.E.F. Weyse 1837

5. Og med Guds sol udgår fra øst
en himmelsk glans på jord,
et glimt fra Paradisets kyst,
hvor livets abild gror.
6. Og alle stjerner neje sig,
hvor østens sol går frem:
den synes dem hin stjerne lig,
der stod ved Betlehem.
7. Du soles sol fra Betlehem!
Hav tak og lov og pris
for hvert et glimt fra lysets hjem
og fra dit Paradis!

Bernhard Severin Ingemann 1789-1862

Morgensalme -19. århundrede

Musical score for 'Morgensalme -19. århundrede'. The score is written in 2/4 time and consists of two staves. The first staff contains the melody and the lyrics: 'I øs-ten sti-ger so-len op, den spre-der guld på sky, går o-ver hav og bjer-ge-top, går'. The second staff contains the bass line and the lyrics: 'o - ver land og by'. Chords are indicated above the notes: F, C, F, C/e, F, C, dm, G, C, Bb, F, C, F/a, F/c, C7, F.

Bernhard Severin Ingemann skrev denne morgensalme i 1837.

Solen står op i øst og spreder sit lys og giver liv til os alle. Den giver os en hil-sen både fra Paradisets have og fra Betlehem, hvor Jesus blev født.

Alle stjerner nejer for solen, fordi de synes, den ligner den stjerne, der stod over Betlehem, da Jesus blev født.

Vi takker Jesus – du soles sol fra Betlehem – for hvert et lysglimt fra Betlehem og fra Paradis.

Ordforklaringer:

v.2 **favre**, smukke, frodige

v.5 **livets abild**, "Paradisets æble" i modsætning til syndens æble, som Adam og Eva spiste af.

v.3 **Edens morgenrød**, Paradisets have

v.7 **soles sol**, Jesusbarnet

hvor livets væld udflød, der, hvor alt blev skabt

7. Hil dig, Frelser og forsoner (192)

Arnulf af Louvain før 1250.

[N.F.S. Grundtvig 1837.](#)

Mel.: C. Chr. Hoffman 1878

1. Hil dig, Frelser og Forsoner!
Verden dig med torne kroner,
du det ser, jeg har i sinde
rosenkrans om kors at vinde,
giv dertil mig mod og held!

2. Hvad har dig hos Gud bedrøvet,
og hvad elsked du hos støvet,
at du ville alt opgive
for at holde os i live,
os dig at meddele hel?

3. Kærligheden, hjertegløden
stærkere var her end døden;
heller giver du end tager,
ene derfor dig behager
korsets død i vores sted.

4. Ak! nu føler jeg til fulde
hjertets hårdhed, hjertets kulde.
Hvad udsprang af disse fjelde,
navnet værd, til at gengælde,
Frelsermand, din kærlighed?

5. Dog jeg tror, af dine vunder
væld udsprang til stort vidunder,
mægtigt til hver sten at vælte,
til isbjerge selv at smelte,
til at tvætte hjertet rent.

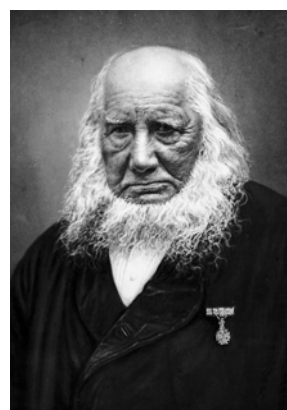
6. Derfor beder jeg med tårer:
Led den ind i mine årer,
floden, som kan klipper vælte,
floden, som kan isbjerg smelte,
som kan blodskyld tvætte af!

7. Du, som har dig selv mig givet,
lad i dig mig elske livet,
så for dig kun hjertet banker,
så kun du i mine tanker
er den dybe sammenhæng!

8. Skønt jeg må som blomsten visne,
skønt min hånd og barm må isne,
du, jeg tror, kan det så mage,
at jeg døden ej skal smage,
du betalte syndens sold.

9. Ja, jeg tror på korsets gåde,
gør det, Frelser, af din nåde.
Stå mig bi, når fjenden frister!
Ræk mig hånd, når øjet brister!
Sig: vi går til Paradis!

Nikolai Frederik Severin Grundtvig 1783-1872

Påske - 19. århundrede

F C/e F C/g F/a B♭ gm D/f# gm gm/b♭ Csus4 C

Hil dig, frel-ser og for-so-ner! Ver-den dig med tor-ne kro-ner,

7 A A/c# dm C/e C F F/e♭ B♭/d F/c B♭ G/h

du det ser, jeg har i sin-de ro-sen-krans om kors at vin-de, giv der-til mig

13 Csus4 C F

mod og held!

Nikolai Frederik Severin Grundtvig gendigtede i 1837 denne gamle påkesalme fra før 1250.

Vær hilset, Jesus, der frelser os og forsoner os med Gud. Selv om verden giver dig tornekrone på, vil jeg sno en krans af roser om dit kors.

Du ville give dig selv fuldt og helt for at holde os i live; din kærlighed var stærkere end selv døden, og derfor vil du dø på korset for os.

Jeg føler, at mit hjerte er koldt og hårdt, og det kan ikke gengælde din kærlighed. Men af dine sår kommer der kraft til at rense mit hjerte, og jeg beder dig om at lede den kraft ind i mig.

Ordforklaringer:

v.1 **hil dig**, vær hilset

v.8 **mage**, sørge for, ordne

syndens sold, syndens løn = døden

v.2 **meddele**, give

v.9 **stå bi**, hjælpe

v.5 **vunder**, sår

tvætte, vaske, rense

8. Dejlig er den himmel blå (136)

Tekst: [N.F.S. Grundtvig](#) 1810 og 1853.

Mel.: [Jacob G. Meidell](#) omkring 1840

1. Dejlig er den himmel blå,
lyst det er at se derpå,
hvor de gyldne stjerner blinke,
hvor de smile, hvor de vinke
os fra jorden op til sig.

2. Det var midt i julenat,
hver en stjerne glimted mat,
men med ét der blev at skue
én så klar på himlens bue
som en lille stjernesol.

3. Når den stjerne lys og blid
sig lod se ved midnatstid,
var det sagn fra gamle dage,
at en konge uden mage
skulle fødes på vor jord.

4. Vise mænd fra Østerland
drog i verden ud på stand
for den konge at oplede,
for den konge at tilbede,
som var født i samme stund.

5. De ham fandt i Davids hjem,
de ham fandt i Betlehem
uden spir og kongetrone,
der kun sad en fattig kone,
vugged barnet i sit skød.

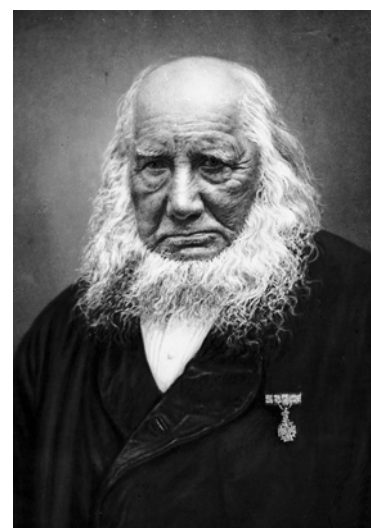
6. Stjernen ledte vise mænd
til vor Herre Kristus hen;
vi har og en ledestjerne,
og når vi den følger gerne,
kommer vi til Jesus Krist.

7. Denne stjerne lys og mild,
som kan aldrig lede vild,
er hans Guddoms-ord det klare,
som han os lod åbenbare
til at lyse for vor fod.

Melodien er komponeret af Jacob Gerhard Meidell (1778-1857) formentlig i 1840 og trykt første gang i 1846.

Meidell var da pensioneret efter en militær karriere og og en årrække som toldkontrollør i København.

Nikolai Frederik Severin Grundtvig 1783-1872

Jul - 19. århundrede

C C/e F G/h C C G G

Dej - lig er den him - mel - blå, lyst det er at se der - på, hvor de gyld - ne

6 C G C C/e am dm G C C am G/h C

stjer - ner blin - ke, hvor de smi - le, hvor de vin - ke os fra jor - den op til sig, os fra jor - den

12 F G C

op til sig.

En af Grundtvigs første salmer, oprindelig med 18 vers!

Den blå Himmel med de mange stjerner er skøn at se på. Julenat skinnede en stjerne meget klarere end de andre, og det var tegn på, at en særlig konge, Jesus, skulle fødes.

Da de tre vise mænd fra Østerland så stjernen, tog de straks af sted for at finde og tilbede denne konge. De fandt ham i Betlehem; men det var ikke i et kongeslot, men hos en fattig kone, der vuggede barnet i skødet.

Lige som stjernen ledte de tre vise mænd til Jesus, beder vi om at blive ledt til ham. Den stjerne, der lyser for os, er evangeliet om Jesus, de fortællinger, der er om ham i Bibelen.

Ordforklaringer:

v.1 **lyst**, en lyst, en glæde

v.6 **ledestjerne**, en kraftig stjerne, man kan finde vej efter

v.2 **skue**, se

v.7 **guddoms-ord**, evangeliet, dvs. Bibelen historier om Jesus.

v.4 **på stand**, straks, med det samme
oplede, lede efter

9. Se, nu stiger solen (754)

Jakob Knudsen 1891.

1. Se, nu stiger solen af havets skød,
luft og bølge blusser i brand, i glød;
hvilken salig jubel, skønt alt er tyst,
medens lyset lander på verdens kyst!

2. Jeg vil ånde luften i fulde drag,
synges Gud en sang for den lyse dag,
takke ham, at morgnen mig end er sød,
at mig dagen fryder, trods synd og død.

3. Takke ham, som gav mig, når sol står op,
selv at føle morgen i sjæl og krop,
at al mørkhed svinder og sjælevé,
blot jeg trygt vil sige: din vilje ske!

4. O, at jeg tør favne dig, skære dag,
kalde dig med navne, min sjæls behag,
alle gode navne, som bedst jeg ved:
Moder, søster, elskte: min kærlighed!

Oluf Ring omkring 1915

5. Lysvæld bag ved lysvæld i himlen ind,
did, hvorfra den kommer nu, morgnens vind,
ret som om det ånded af lyset ud -
o du milde Fader, min skaber, Gud!

6. Lad mig nu kun drage ad natmørkt hav,
lad mig ikkun stævne imod min grav:
Livets Gud mig skærmer, jeg er hans barn,
ud hans hånd mig river af dødens garn.

7. Se, da stiger solen af hav på ny,
alle dødens skygger for evig fly;
o for seersjubel, for salig lyst:
Lyset stander stille på livets kyst!

Ordforklaringer:

v.1 **tyst**, stille

v.3 **sjælevé**, tristhed, ondt indeni

v.4 **min sjæls behag**, som jeg godt kan lide

v.5 **lysvæld**, en masse lys

v.6 **ikkun**, kun

skærmer, passer på

v.7 **stander**, står

Morgensalme –20. århundrede

hm G em D D E7 A G D A D/a A
Se nu sti-ger so - len af ha - vets skød, luft og bøl-ge blus - ser i

7 hm em/g F# hm F# G D hm D A
brand, i glød; hvil - ken sa - lig ju - bel, skønt alt er tyst,

13 A D A/c# hm A D hm/f# F# H
me - dens ly - set lan - der på ver - dens kyst.

Jakob Knudsen skrev denne salme i 1891.

Nu står solen op, og alt gløder og jubler, selv om det er helt stille, mens lyset kommer til verden.

Jeg vil fylde mine lunger med luften og synge Gud tak for, at jeg kan glæde mig over dagen, selv om der er synd og død i verden.

Jeg vil takke Gud for, at jeg lever og kan være tryk, bare jeg siger (som i Fadervor): "Din vilje ske!"

Jeg er glad for, at jeg tør møde den lyse dag og elske den som alle de mennesker, jeg holder af.

Lyset lyser helt ind i Himlen; derfra kommer morgenvinden, som om den var sendt af lyset.

Lad mig bare gå mod mørke tider, og lad mig også dø, for livets Gud passer på mig og frelser mig fra den evige død.

Jakob Knudsen 1858-1917

Jakob Christian Lindberg Knudsen var en dansk præst og forfatter. Cand.theol. 1881. Valgmenighedspræst i Mellerup 1890-1896. Jakob Knudsen er forfatter til salmerne 'Se, nu stiger solen' og 'Tunge, mørke natteskyer'.

10. Du, som har tændt millioner af stjerner (787)

Johannes Johansen 1981 og 1982.

Mel.: [Erik Sommer](#) 1981

1. Du, som har tændt millioner af stjerner,
tænd i vort mørke en tindrende tro.
Du er vort lys, og du vogter og værner
os, så vi sover i tryghed og ro.

2. Tak for den lysende dag, der er gået,
gaven til os, dine hænder har rakt.
Tilgiv os det, som vi ikke fik nået,
tilgiv alt ondt, vi fik gjort eller sagt!

3. Tak for hver glæde, der fyldte vort hjerte,
hver gang du gjorde vort liv til en fest.
Hjælp os at bære hver byrde, hver smerte,
du ved alene, hvad tjener os bedst.

4. Tak for de mennesker, som blev vor støtte,
når vi fandt vejen besværlig at gå.
Hjælp os i morgen at hjælpe forknytte,
mød du os selv i de svage og små!

5. Du, som har tændt millioner af stjerner,
mørket i verden vil du byde trods.
Du er vor Far, den, der vogter og værner,
lys i det mørke, som kommer fra os.

Johannes Johansen 1925-2012

Aftensalme - 20. århundrede

Musical score for 'Aftensalme - 20. århundrede'. The score is in 4/4 time and G major. It consists of two staves of music with lyrics underneath. The first staff starts with a treble clef and a key signature of one flat. The second staff starts with a treble clef and a key signature of one flat. The lyrics are: 'Du som har tændt mil-li - o - ner af stjer-ner, tænd i vort mør-ke en tin-dren-de tro: Du er vort lys, og du vog - ter og vær - ner os når vi so - ver i tryg - hed og ro.'

F C/g C7 B $\flat$ /f F D/f $\sharp$ gm gm/f gm/e A7 dm /c

5 B $\flat$ C/B $\flat$ A A/c $\sharp$ dm gm F/c C7 B $\flat$ /f F

Johannes Johansen skrev denne aftensalme i 1981 og 1982.

Vi beder dig, Gud, der har tændt alle stjernerne, om at tænde en skinnende tro i vores mørke. Du er vores lys og passer på os, så vi kan sove trygt.

Vi takker dig for dagen, som du har givet os, og beder dig tilgive det onde, vi har gjort mod andre.

Vi takker dig for, når vi må være glade; hjælp du os til at komme igennem de svære ting, vi bliver udsat for.

Tak for de mennesker, der har hjulpet os, når vi har haft det svært; lad også os hjælpe andre, der har brug for os, og mød du selv os i dem.

Gud, du vil kæmpe mod mørket; lys du i det mørke, der kommer fra os.

Ordforklaringer:

v.1 **tindrende**, der lyser som stjerner
værner, passer på

v.5 **byde trods**, kæmpe imod

v.3 **forknytte**, indelukkede, triste

Martin Luther (1483-1546)

Martin Luther var en munk og præst, som blev født i år 1483 i Eisleben i Tyskland. Han var præst i Augustiner-eremitternes (eneboere) orden, og fik en grundig uddannelse i den katolske lære. Han var så dygtig, at han senere blev professor ved universitetet i Wittenberg.

Da han var omkring 30 år, udviklede han sine egne synspunkter om religion og om menneskers forhold til Gud. Han tog for eksempel afstand fra at man kunne betale sig fra sine synder med rede penge (aflad), og han op-slog den 31. oktober 1517 nogle læresætninger (teser) på kirkedøren i Wittenberg, som blandt andet tog afstand fra aflad og mente, at kirkens sprog burde kunne forstås af almindelige mennesker og derfor ikke være latin, men tysk.

Med opslaget af sine læresætninger kom Luther til at starte det, vi i dag kalder reformationen. Reformation (som kommer af det latinske ord "reformatio" der kan oversættes "gendannelse") betyder en stor ændring eller omvæltning af den måde tingene hidtil er blevet gjort på. Luther skabte den kirkeretning, vi har i dag i bl.a. Danmark—den luthersk-evangeliske kirke, hvor gudstjenesten foregår på landets sprog, og hvor præsten må gifte sig (i modsætning til den katolske kirke). Luther selv blev senere gift med en tidligere nonne, som hed Katharina von Bora.

Luther var efter 1517 ikke populær i den katolske kirke og blev gjort fredløs, hvorefter han søgte tilflugt hos fyrsten i Wartburg, men han vendte senere tilbage til Wittenberg for kæmpe for sin mening og oversætte biblen til tysk, så almindelige mennesker kunne læse Guds ord.

Martin Luther og salmesangen

Luther fik stor betydning for menighedens salmesang. Han mente, at der skulle være direkte forbindelse mellem Gud og mennesker, og at hverken helgener, jomfru Maria, paver eller præster skulle være mellemænd. Disse tanker fik afgørende betydning for menighedens deltagelse i gudstjenesten og i salmesangen.

Ifølge Luther skulle menigheden ikke bare være tilhørere og tilskuere, men også deltagere. Den enkelte fik en mere aktiv rolle i gudstjenesten, og menighedens fællessang kom til at markere den direkte forbindelse mellem Gud og mennesker.

De 95 teser i Wittenberg 1517

I 1517 opslog Martin Luther 95 teser (læresætninger) på kirkedøren i Wittenberg. Han skrev til indledning:

- Af kærlighed til og iver efter sandheden vil følgende teser blive drøftet i Wittenberg.
- Det vil ske under forsæde af den ærværdige fader Martin Luther, magister i filosofi og i den hellige teologi og ordinær professor i teologi samme sted.
- Derfor bedes de, der ikke kan deltage mundtligt i drøftelserne med os, deltage på skrift, selv om de er fraværende.

Og så fulgte de 95 teser, som dannede baggrund for en diskussion om kristendommen. Det var den handling, som blev starten på det, vi kalder "reformationen". Reformation betyder indførelse af reformer—og dermed en ændring af et eksisterende regelsæt til noget andet.

LUTHERSK SALMESANG GENNEM 500 ÅR

- en historisk orientering

I middelalderens romersk-katolske kirke var salmesang forbeholdt munke og gejstlige personer, der var tilknyttet kirker og klostre.

Denne fællessang var oftest flerstemmig og ledet af folk med musikalsk baggrund og uddannelse.

Teksterne var på latin, og melodierne var komponeret til anvendelse af de kirkelige personer for messens afvikling med bøn og læsning - og ikke mindst til de processioner, hvor en værdig langsomt skridende gangart var gejstlighedens foreskrevne bevæge-mønster. Og så sang man, mens man gik!

1500 TALLET

Ord og toner havde en udformning, der understøttedes godt af de højloftede murede kirkerum med gange og hvælvinger. Derved opstod den særlige lyd, der kendes fra gregoriansk sang.

Almindelige folk (borgere og bønder) sang ikke med, man kunne ikke læse, og man havde ingen træning i at synge - og slet ikke i fællesskab. Fra 1500-tallets midte ændrede dette billede sig. Luther havde sunget og skrevet salmer af egen drift, og da hans opfattelse var, at kirkelivet skulle præges af menigmand, blev der nu skrevet salmer til fællessang i den lokale menighed.

Man lærte i begyndelsen de enkle tekster udenad, og ved stadig gentagelse af ord og melodi fik hver lokal menighed en samling sangbare salmer, der blev sunget søndag efter søndag. Ofte anvendte man melodier af verdslig art, som var kendte af almuen fra vise- og dansetekster.

De første reformerte salmetekster blev trykt og udgivet allerede omkring 1533, og i takt med udbredelse af den nye bogtrykkunst opstod også lyst - og i nogen grad som en trend eller mode! - til at udtrykke sig i sang.

Der viste sig også snart et behov for at have samling og orden på salmer, der ofte skulle synges til bestemte lejligheder - lovsange, høstsange, begravelsessalmer og naturligvis salmer til de kirkelige højtider.

1600 TALLET

De trykte salmebøger blev i de næste århundreder bærere af salmesangstraditionen og dermed også af de lutherske reformationstanker.. Her nåede Luthers reformerende og anderledes tanker ud til menigmand i en form og på et sprog, som man kunne forstå og huske.

I Danmark blev salmesangen - og kirkegangen i høj grad præget af det nordtyske kirkeliv. Sprogligt såvel som kirkeligt modtog vi påvirkning sydfra - specielt måske Niedersachsen. Med handelsvejene fulgte også de folkelige traditioner - og vi lærte meget af den nordtyske kultur - og tog den til os, så den blev en del af dansk kultur.

I Danmark fik den lutherske salmesang en ekstra dimension i kraft af en række fremragende salmedigtere, der kunne tilføre de lutherske tanker et ekstra dansk vitamintilskud. Det har skabt også en litterær kvalitet, der i dag kan konstateres bredt i dansk kultur - også uden for kirkelige kredse. Rækken af salmedigtere er ganske lang, men præges i første række af de fire store: Brorson, Kingo, Ingemann og Grundtvig.

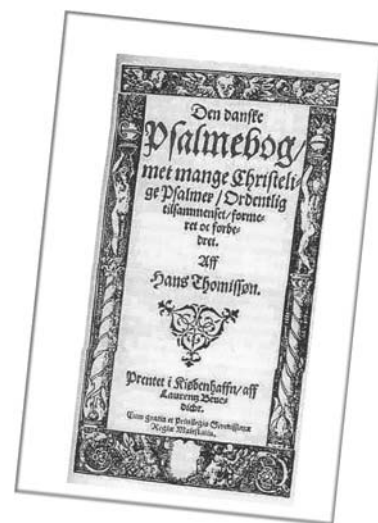
Salmernes lange holdbarhed er blevet til i kraft af salmedigternes indflydelse på redigering og trykning af flere af de danske salmebøger. En salme kendes på "at den "driver" på Gud og Jesus" - det vil sige den forkynder evangeliet.

Dertil kommer, at disse forfattere udtrykker sig ud fra deres personlige ståsted. Det giver digtningen en egen dimension, der også afspejler den tid, digterne er en del af. Opvækst, miljø, påvirkning af åndelige og historiske strømninger integreres i digtningen. Det gør salmerne til litteratur - og i Danmark til god litteratur.

Her følger eksempler på danske salmebøger, der har præget kirkelivet i Danmark i flere hundrede år efter reformationen:

Den danske Psalmebog (1569) - også kaldt Hans Thomissøns salmebog efter udgiveren, der var præst ved Vor Frue Kirke i København (1532 - 1573).

Han var elev af Hans Tausen og bidrog til bogen, der også som bogtryk var et mesterværk, der bl.a. indeholdt 9 salmer af Thomissøn selv og 39 andre salmer, som han havde oversat. Af de 268 salmer, bogen indeholdt, var 229 forsynet med melodier, hvilket bidrog til en bred og sikker anvendelse i danske sogne. Flere af dem kendes og synges stadig.

17-1800 TALLET

Thomas Kingo, der først var præst i Slangstrup og siden biskop i Odense, var initiativtager til og redaktør af flere salmebogsudgivelser som feks. **Åndeligt Sjungekor** (1674 og 1681) samt **Den forordnede Kirke Salme-Bog** (1699).

I flere generationer stod Thomas Kingo som den, der havde den rene lutherske lærdom (jævnf. "De stærke Jyder" omkr. Vejle).

Th. Kingo (1634 - 1703) levede i barokperioden, som var ene-vældens store tid. Kingo var kongens embedsmand og fik stor indflydelse på troslivet, og hvad deraf fulgte. F.eks. blev salmer ordnet til brug for kirkeåret og til støtte for den kirkelige magt, der naturligvis også var kongemagten.

Kingo bidrog selv med 136 af de 267 salmer, hvilket han efterfølgende måtte høre meget for. **Sorrig og Glæde** og **Vågn op og slå på dine strenge** er to af hans mest kendte salmer.

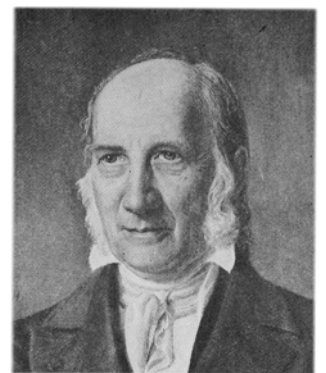
Samlingen **Troens Rare Klenodie** (1739) havde Hans Adolf Brorson (1694 - 1764) som udgiver. Han står som pietismens fortolker og digter i dansk kirkeliv.

Brorson var ikke nogen succes rent menneskeligt, måske netop derfor står hans salmer den dag i dag som nogle af de mest følelsesfulde og billedskabende tekster, salmebogen stadig indeholder. Pietismens kendetegn er fromhed og alvor, og Brorson tilføjer i sin digtning et billedsprog hentet fra naturen omkring ham.

Tænk blot på **Den yndigste rose er funden** og **Op al den ting, som Gud har gjort**.

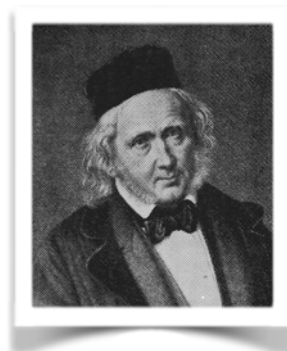
Vor mest produktive salmedigter er N.F.S. Grundtvig (1783 - 1872). Han skrev selv over 1500 salmer og hertil kommer mange oversættelser. Det levende ord, den folkelige tilværelse, historien og teologiske såvel som pædagogiske tanker var det materiale, Grundtvig trak på i sit imponerende produktive digterliv.

Han var ikke uden modgang blandt sine samtidige, men han fik sat sit aftryk i utallige udgivelser af forskellig art. Han er den digter, der mest afgørende har præget dansk salmesang gennem de sidste 200 år.

I den sidste udgivelse af Den danske Salmebog (2003) er der således 249 salmer fra hans hånd - bl.a. **Den signede dag, Morgenstund har guld i mund** og **Nu falmer skoven**.

B. S. Ingemann (1789 - 1862) er en digter fra romantikkens tid. Han er kendt for en række romantiske historiske romaner og ikke mindst for hans **Morgen- og Aften-salmer**. Han var ikke den store teolog, men hans enkle, optimistiske og melodiske salmer er kendt af hvert barn. Alle kan synge med på: **I Østen stiger solen op, Nu titte til hinanden** og **Fred hviler over Land og by** - og mange flere.

1900 TALLET

Der er ovenfor kun omtalt enkelte af de mest kendte salmebøger, der er udgivet i løbet af de 500 år siden reformationen. Der blev udgivet mange samlinger. Nogle dækkede enkelte landsdele andre særlige trosretninger eller bestemte begivenheder. Mange salmedigtere kunne omtales - ikke mindst fra de seneste 25 år. Sidste udgave af Den danske Salmebog fra 2003 har således moderne salmer skrevet af digtere, der er fortrolige med nutidens sprog og billeder.

Når salmesang kom til at betyde så meget i den lutherske arv, skyldes det også, at man sang mange andre steder end i kirken. En af de meget brugte udgivelser hed således **Salmebog for kirke og hjem** (1904). Man sang i hjemmene - flere steder hver dag; man sang til familiesammenkomster og møder - ikke kun til de kirkelige møder, men også til de bredt folkelige møder f.eks. inden for idræt og højskole, politiske foreninger og diverse ungdomsforeninger.

Især i krisetider var fællessang et udtryk for, at man kunne hente styrke og kraft i den aktivitet at synge sammen. Ved **Alsangstævner** under besættelsen (1940 - 45) sang man fædrelandssange og salmer - ikke et sangstævne uden **Altid frejdig, når du går!**

Sang er stadig en aktivitet, der kan samle; men sangen har nok skiftet karakter - måske under påvirkning af de stærke medier og det elektroniske apparatur. Solosang er stadig noget at stræbe efter, og korsangen trives i bedste velgående både hos de ældre og i de unge generationer.

Når vi ikke kan finde de rigtige ord i en stærkt følelsesfuld anledning: pludselig død, terrorhandlinger eller ved mindesammenkomster, så er det godt at kunne ty til de ord, vore store digtere har fundet for os - og også stadig giver til os.

PS. Om de enkelte perioder, personer og temaer kan der tilføjes mange ord. Derfor henvises til medfølgende litteraturliste. Se godt på den - og brug den!

FM

LITTERATURLISTE

Kan med fordel kan anvendes til forberedelse og formidling af
LUTHERSK SALMESANG gennem 500 år

- 1 "111 danske salmer" v. Erik Dal og Ea Dal - Gads forlag 1981
- 2 "Danske Salmer" v. Johs. Møllehave - SESAM 1992
- 3 "Den Danske Sang" v. Georg Metz - Aschehoug 2001
- 4 "Syng for livet" guide til salmebogen v. Erik Norman Svendsen - KDs forlag 2008
- 5 "Himmelgrus" portræt af ti moderne salmedigtere v. Bo Nygaard Larsen - ALFA 2007
- 6 "Hold fast ved det du har ...!" Johs. Enggaard Stidsen - Odense Universitetsforlag 2002
- 7 "Op al den ting, som Gud har gjort" 17 danske salmer v. J. Pagaard & F. Lundahl -
APOSTROF 1985
- 8 "Salmemaraton" v. Peter Biirch & Lars Sømod - Kgl. Vajsenhus' Forlag 2008
- 9 "Salmer til tiden" - kirkeåret spejlet i 52 salmer v. E. Norman Svendsen - KDs forlag 2003
- 10 "Salmeordbogen". v. Eva Meile & Birgit Meister - Borgen 1992
- 11 "Årets gang i tekst & sang" - før søndagen v. Mogens Hansen - DR 2006
- 12 Salmehåndbogen 1 og 2 - Jørgen Kjærgård - Kbh. 203

Om at skrive salmer

Vejledning til skoleprojekt af Holger Lissner

Rytme og betoning

Skal man skrive sange og salmer, som skal kunne synges af flere sammen, må man have styr på **rytmen**. Den skal være ens fra vers til vers. Ellers er det ikke til at finde ud af at synge sangen. Og det enkleste er at vælge en kendt melodi at skrive på. Den bestemmer så, hvordan versene bliver, og man kan bedre fange uregelmæssigheder, hvis man kommer til at skrive noget, der ikke passer i versemålet.

Det er meget vigtigt, at man vælger en god melodi med en regelmæssig rytme, for sådan nogle melodier er nemme at skrive på. Og skal sangen synges på den melodi, skal det være en melodi, der passer i karakter til det, man vil skrive. Det duer ikke at skrive en salme på "På loftet sidder nissen med sin julegrød". Den er for lystig, og lige meget hvad man skriver om, vil man se nissen og rotterne for sig. Men man kan bruge de fleste melodier som arbejdsmelodi eller rammemelodi, og så kan der bagefter blive skrevet en ny melodi til ordene. Dog vil man næsten altid alligevel blive præget i sin måde at skrive på af melodien.

Den allerletteste melodi at skrive en sang på er "*Skorstensfej'ren gik en tur*", for den kender alle, og den har kun én linje, som gentages 3 gange. Så skal der ikke rimes. Men rytmen skal være i orden. Den har syv stavelser og begynder med en betonet (dum), og derefter skiftevis ubetonede (da) og betonede stavelser:

dum-da-dum-da-dum-da-dum

Det eneste, man skal huske, er, at de tre sidste stavelser i linjen skal kunne stå alene, fordi man efter anden linje ikke gentager hele linjen, men kun de tre sidste stavelser: "*gik en tur*". Og så duer det ikke, at linjen slutter med to stavelsesord.

På den melodi kan børnene f.eks. skrive en salme, der begynder "Jesus var en mærk'lig mand", og så skildre, hvordan Jesus var.

Vælger man som melodi f.eks. "*Jeg ved en lærkerede*" af Carl Nielsen, har man et overskueligt vers med et begrænset stavelsesantal, 7 6 7 6. Her er rytmen, hvad man kalder jamber (da-dum-da-dum), en ubetonet og en betonet stavelse efter hinanden, og linjerne slutter skiftevis med en ubetonet og en betonet stavelse:

da-dum-da-dum-da-dum-da,	let-tung-let-tung-let-tung-let
da-dum-da-dum-da-dum,	let-tung-let-tung-let-tung
da-dum-da-dum-da-dum-da,	let-tung-let-tung-let-tung-let
da-dum-da-dum-da-dum.	let-tung-let-tung-let-tung

Det er det versemål, som min salme "*Du fylder mig med glæde*" (DDS 371) er skrevet på.

*Du fylder mig med glæde,
for glæden er fra dig,
du Gud, der helst vil give,*

Men den skal ikke synges på den melodi, den skal have sin egen melodi, så man ikke tænker på lærkereden og ræven, mens man sidder og synger om Gud.

Vælger man en melodi som „*Juletræet med sin pynt*“, har man et lidt større vers på seks linjer, og rytmen er dum-da-dum-da-dum-da-dum, en betonet og en ubetonet stavelse:

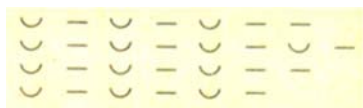
dum-da-dum-da-dum-da-dum

seks gange og altid med en betonet stavelse til sidst. Det er den melodi, som Hans Anker Jørgensen har skrevet en dåbssalme på:

*Sov, du lille, sov nu godt,
du er døbt, dit hår er vådt.
Nu er livet godt begyndt,
dødens nederlag forkyndt.
Du er på den grønne gren,
lille stump, Guds øjesten.*

Man kan sætte børnene til at lave sætninger på denne rytme og andre rytmer, så de får en fornemmelse af de forskellige rytmer.

Det er ikke nok kun at tælle stavelser; man skal også se, om betoningerne ligger på de rigtige steder i melodien. Digteren Sten Kaalø har fortalt, at da han som 14 årig skrev sine første salmer på melodien „*Altid frejdig, når du går*“, havde han kun talt stavelser i linjerne, men ikke tænkt på betoningerne, og derfor kunne hans salmer slet ikke synges. Så passer betoningerne ikke, må man lave sætningerne om. Måske kan det være en hjælp som en øvelse at sætte børnene til at lave et rytmeskema ud fra forskellige melodier og den melodi, de vil skrive til, med streger for betonede og buer for de ubetonede stavelser. Det ville se sådan ud for „*En lille nisse rejste*“:

Somme tider trækker en stavelse, så den får to toner, og det kan gøre det lettere at få teksten til at passe til melodien, f.eks. i linjen:

*Jeg vi-il sjunge om en helt
vidt be-erømt på Storebælt...*

men da den oprindelige tekst gerne klinger med, når man synger den nye, er det uheldigt at gøre det. Og det er bedst at gøre det sidst i linjen, for så er det lettere at overskue, hvor der skal bindes to toner sammen.

Nogle melodier veksler mellem antallet af ubetonede stavelser mellem de betonede.

*Æbler lyser rødt på træernes grene,
tung-let-tung-let-tung-let-tung-let-let-tung-let
høsten går ind.
tung-let-let-tung
Går igennem skoven ganske alene,
tung-let-tung-let-tung-let-tung-let-let-tung-let
stille i sind.
tung-let-let-tung*

(Sensommervise, Højskolesangbogen 337)

og så er det selvfølgelig vigtigt, at ens vers følger det rytmeskema.

Rim

Man kan godt skrive sange uden at rime, men rim binder versene sammen. Rimene gør det nemmere at huske ordene og sjovere at synge sangen. Det kan være en god øvelse at lege med rim, før man skriver vers. Det kan gøres ved at give børnene nogle ord, som de skal rime på, så de finder nogle rim-par, som de siden kan bruge i forbindelse med udarbejdelsen af salmerne, f.eks.: *Gud, skaber, høre, smile, bygger, nød, fortræd, sted, jag, ånd, frø, hænder, græde, danser, størst, byer, brænder, dåben, himmel, dråbe, binder* osv.

Man kan også læse nogle af Halfdan Rasmussens vrøvlevers og ABC vers, som mange børn kender.

I "*Jeg ved en lærkerede*" rimer linje 1 og 3 og lin. 2 og 4. Det er der mange sange, der gør. Andre lader linje 1 og 2, og 3 og 4 rime. Men man kan nøjes med kun at lade linje 2 og 4 rime på hinanden. Det er tilfældet i sangen "*En lille nisse rejste*", og det fungerer fint. Man savner ikke de andre rim:

*En lille nisse rejste
med ekstrapost fra land til land,
hans agt det var at hilse
på verdens største mand.*

Derimod er det skidt alene at lade linje 1 og 3 rime, for så er det, som om verset ikke bliver rundet af.

Sproget

Når man skal skrive vers og skal overholde versets form, kommer man meget let til at vride sproget, lave omvendte ordstillinger eller unaturlige ordstillinger, og det er uheldigt, for det bliver komisk eller upoetisk. Selv Grundtvig kunne gøre det:

*Mit hjerte, i den grav, du lå
til påskemorgen rød,
lad, når det aftner, hvile få
og smile ad sin død!*

Det er alt for knudret, for meningen er jo "*Lad mit hjerte få hvile i den grav, som du, Jesus, lå i, og lad det smile ad sin død, når det bliver aften!*"

Det er som regel rimet, der får os til at lave de omvendte ordstillinger, og tit hører vi det ikke rigtigt, fordi vi er vant til omvendte ordstillinger fra de gamle salmer. De omvendte ordstillinger opstår hyppigt, når man rimer på udsagnsordet og derfor rykker genstandsleddet hen før udsagnsordet som i ovenstående eksempel: "*hvile få*" i stedet for "*få hvile*" og "*at jeg døden ej skal smage*" i stedet for "*at jeg ej skal smage døden*". Det kan også være fordelingen af betoningerne, der får Grundtvig til at lave omvendt ordstilling: "*thi du mig kysser med din mund*" i stedet for "*thi du kysser mig med din mund*".

Man opdager også hurtigt, at jo kortere linjerne er, jo sværere er det at få plads til det, man vil sige, uden at vride sproget. Jo sværere er det også for komponisten at lave en god melodi. Så det er en fordel at vælge en melodi med ret lange linjer, syv-otte-ni stavelser. "*Jeg er havren, jeg har bjælder på*" bruges tit til lejlighedsange, netop fordi den har lange linjer, ni stavelser i hver linje.

Omkvæd

En god ide er det at lave omkvæd eller refræn til sange. Ved at gentage en god linje, slår man den fast, og der er en glæde i at vende tilbage til et omkvæd, som man kender rigtig godt, og som kan tåle gentagelsen. Mange digtere laver omkvædet først, men

det kan også gå sådan, at man opdager, at slutningen af første vers kan bruges som omkvæd, og så har man pludselig fået en halv sang foræret. Det kan bestå af én linje: "*Derfor bære blus vi med glæde*" (Skyerne gråner, DDS 733) eller flere linjer "*Lad dem lege i livstræets krone*" (Der er så meget, der kan trykke, Salmer og sange i skole og kirke 1, 190).

Endelig sker det ikke så sjældent, at digtere lader sidste vers begynde ligesom det første vers, men ændrer det en smule, så det får en videre betydning, som f.eks. "*Se, nu stiger solen af havets skød*", hvor sidste vers begynder "*Se, da stiger solen af hav på ny*" (DDS 754).

Indhold

For at en sang kan kaldes en salme, skal den være præget af kristendom. Den skal handle om Gud og os, den skal kunne synges i kirken, uden at det virker forkert. Mange salmer taler til Gud eller Jesus, f. eks. "*Du, som har tændt millioner af stjerner*" (DDS 787) eller "*Du, som gir os liv og gør os glade*" (DDS 369). Eller om Gud: "*Guds fred er glæden i dit sind*" (DDS 678). De kan være formet som en bøn, på vers, eller sige tak for noget, man er glad for, f.eks. "*Gud, vi er i gode hænder*" (DDS 675) eller "*Lovet være du, Jesus Krist*" (DDS 108). Der er salmer, der klager til Gud, fordi den, der skriver dem, er kede af det og gerne vil have Gud til at hjælpe dem "*Kære Gud, jeg er så bange*" (Salmer og kirkeviser 75).

Men der er også mange salmer, der fortæller noget om kristendommen uden at være rettet til Gud. "*Dejlig er jorden*" (DDS 121), "*Julen har bragt velsignet bud*" (DDS 119), "*Lysets engel går med glans*" (DDS 747). Og salmer, der beskriver, hvordan vi har det, og så bagefter beder vi Gud om at hjælpe os: "*Guds fred er glæden i dit sind*" (DDS 678). Der er salmer, der genfortæller eller tager udgangspunkt i en af Bibelens beretninger, f.eks. "*Kain, hvor er din bror*" (DDS 698), eller en sætning fra Bibelen "*Kvindell, din tro er stor*" (DDS 158). Der er mange muligheder, og måske vil det kunne give børnene ideer, at de så på udvalgte salmer fra Salmer og kirkeviser eller Sange og salmer i skole og kirke 1. eller 2, som er lidt lettere at forstå end mange af salmebogens salmer.

Så allerførst må børnene finde ud af, hvad de vil skrive om. Og dermed er de langt inde i, hvad kristendommen handler om. De kan f.eks. gå ud fra Fadervor eller trosbekendelsen (bagerst i salmebogen) eller bjergprædikenen Mattæus kap. 5-7 eller bruge en af følgende indfaldsvinkler: 1) Tak for at..., 2) Hjælp os med..., 3) Tilgiv os, at vi..., 4) Vær nær hos dem, der.... De kan også prøve at skrive en morgen- eller aftensang, der begynder med at beskrive tidspunktet om morgenen eller aftenen og så derfra bevæger sig over til at sige noget til Gud. Måske er det en ide at lave en brainstorm med klassen og fylde tavlen med brugbare ord og rimpar, så børnene har dem at gå ud fra, når de skal lave deres vers, gerne to og to. Skal det være luthersk i forbindelse med reformationsjubilæet, må emnet udspringe af, hvad det nye ved reformationen var. Men det er nu efter min mening at kræve meget af børnene. Det afgørende må være, at salmerne handler om Kristus, og at vi synger salmer. Så tror jeg, Luther ville være glad.